

# הדף היומי



עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

## מסכת בבא בתרא - דף קנז

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

### עיונים על הדף

#### מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם.

דנו בארוכה בגמ', האם יש שיעבוד על נכסים שקנה הלווה לאחר זמן ההלוואה וכתב למלוה שישעבד לו כל "דאיקני". ומבואר בגמ' שלדעת רבי מאיר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, בודאי שניתן לשעבד דבר עתידי. אולם לדעת רבנן הסתפקו. ואמר רב חנא, ניתן להוכיח מהמשנה שטענו יורשי האב שהבן מת קודם, והאשה והמלווה טענו שהאב מת קודם ויש להם תפיסה בירושתו של המת, ואם "דאיקני" לא משתעבד הרי על זה הדרך אין סיבה לומר שנכסים שהגיעו לחייב בירושה לאחר החוב ישתעבדו, ובמשנה כל טענתם שהבן מת אחרי האב כדי לזכות בנכסים שבאו לבן בירושה, וזה לאחר החוב. אמר ר"נ זעירא חברינו ביאר במשנה, שהנושא משום מצוה לקיים דברי המת, ואף אם דאיקני לא משתעבד אך עליהם לפרוע את חוב המת. וצריך ללבוש מה שרשם המקור והדין של "מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם". ברשב"א ביה שמה חייבים לשמור על כבוד אביהם. וכן מבואר בלשוננו של הרמ"ה, שיש כאן כיבוד אב.

ובטור מצאנו חילוק אם השאיר להם נכסים שאז החיוב הוא מעיקר הדין, ואם לא השאיר דבר שממנו ניתן לפרוע החיוב הוא רק משום כבוד, וז"ל הטור (ח"מ סי' קז) "מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהן וכופין אותן בכך כמו שכופין את אביהן. בד"ה שהניח להן אביהן אחריות נכסים שאז נשתעבדו אלו הנכסים בחיי אביהם אבל אם לא הניח להן אחריות נכסים מצוה עליהן לפרוע חובות אביהן משום כבוד אביהן. אבל אין כופין אותן דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ה מן התורה אפילו הם מופקדים ביד המלוה או ביד אחרים וטעמא משום דמצות כיבוד היא מצות עשה שמתן שכרה בצדה וכל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין ב"ד שלמטה מזהרין עליה אבל אם לא ירשו כלום מאביהן אין חייבין לפרוע חוב אביהן ואפילו מצוה נמי ליכא".

בראשונים מצאנו כמה לישונות בנושא זה של החיוב לפרוע חוב אביהם, יש שכתבו מצוה בעלמא. יש שכתבו מצוה דרבנן. יש שכתבו חיוב גמור (ורוב שיטות כאשר הם ירשו קרקע מאביהם). יש שכתבו לא להוציא לזות שפתיים על אביהם. ויש שכתבו לשון כבוד לאביהם. (עי' רשב"א ריטב"א מאירי יד רמ"ה. רש"י כתובות צא, ב ושם בראשונים. ספר התרומות שער סד חלק א אות ו ועוד).

אך הקשו האחרונים, להלכה או פסוקים שכבוד אב משל אב ואין הבן חייב להוציא משל עצמו מעות עבור כיבוד אביו, א"כ לאחר שירש את אביו מדוע חייבו אותו להחזיר חוב אביו, מהיכן נובעת המצווה והרי כאשר ירש כל הנכסים שייכים לו, ואין לחייבו להוציא משלו.

בערוך השלחן (ח"מ קז, ב) ביאר שאמנם אין לבן חיוב מחמת עצם הדין אולם מצוות צדקה יש אף כלפי אביו וברור שזה משל בן. וכותב שאמנם מחמת עצם הדין אין לחייבו אולם יש כאן מידת חסידות שלא יהיה אביו לזר רשע ולא ישלם וראוי לבן להציל אביו מעונש ולדאוג שבעלי החובות ימחלו לאביו.

הרע"א בתשובתו המפורסמת (קמא סח) לגבי כבוד אביו וכבוד אמו בחיים ולאחר מיתה, מי קודם ואם לאחר מיתה יש את ההלכה של אתה והיא מחוייבים בכבודו וכו', ובסוף התשובה מביא שאמנם קי"ל כיבוד אב משל אב, אולם כאשר הבן זוכה בדבר בירושה אין זה מוגדר "משל בן" עדיין הוא של אב, ואף אם בהגדרה של חושן משפט נגדיר את הנכסים לאחר ירושה שהם של הבן, אולם לא יהיה ניתן להגדרים "משל בן". ועוד ביאר שחז"ל חייבו את הבן לשלם שלא תנעול דלת בפני לווי, שיחששו המלווים להלוות שמא יפסידו כספם אם הבן לא ישלם.

בקובץ שיעורים בכתובות (פו, א אות שיד) ביאר שכל דבר שהמת צריך הוא קודם לירשיו, וכל פריעת החובות הם צורכי המת ולכן אותו המון כלל לא הגיע לירשנים שגדון כאן משל בן או לא, כל הממון שהמת צריך לו הם לא זכ. והביא מדברי המחנה אפרים והוכיח מראשונים שיש מושג של זכיה למת ולא רק עניינית מחמת מצוה וענין לתת למת, אלא זכה ממשיית שאם משהו זכיה למת מצבה תכריכים וכו' המת זוכה בתורת זכיה ולא רק שצריך החי להעביר את זה למת שאמר. וא"כ ה"ה בכל נושא הירושה אם המת צריך הוא קודם לירושים.

#### כמה מסכתות יש ב"ש"?

דנו בגמ' לגבי ב' שטרות שכתב הלווה שמשעבד כל דאיקני, וקנה קרקעות לאחר ב' שטרות למי משתעבדים הקרקעות לצד שדאיקני קנה. ואמר רבינא, שלמד רב אשי פעם א, אמר ראשון קנה. בפעם ב אמר, יחלוק.

הביא הרשב"ם (ד"ה מהדורא בתרא) נמצא בתשובת רב האי ובפר"ח רב אשי חיה ששים שנה ובכל שנה מחזר לימודו בשני חדשי הכלה ניסן ותשרי ולכשהגיעו שלשים שנה סיים כל לימודו. וכן עשה בשלשים שנים אחרונים. ומהדורא קמא היינו שלשים שנים ראשונים ומהדורא בתרא הן שלשים שנים אחרונים. (עי' גירסת הרש"ש)

היעב"ץ נוקט שכוונת הרשב"ם שהיה ראש מתיבתא שישים שנה, והתמנה בערך בגיל עשרים או כבן יח' רבי אליעזר בן עזריה והיה בישיבה שישים שנה וכו'.

בביאורי הדף לשי"ס לובלין הביאו בשם החת"ס, שדעת רבי האי גאון שיש שישים מסכתות בשי"ס וכל חצי שנה היה מסיים רב אשי מסכת אחת. נמצא שלאחר שלושים שנה למד את כל השי"ס וזה היה המהדורא קמא, וכאשר חזר זה היה המהדורא בתרא.

והוא שם להעיר, שהרי לא מסתבר שלמד חצי שנה מסכת בבא בתרא, וחצי שנה מסכת קטנה וכו'. אמנם מבואר באגרת רב שרירא גאון בחלק רבנן סבוראי אות קד, "ונהג רב אשי רשוותא במתיבתיה קרוב לשתיין שנין. והיינו דאמרין בפרק מי שמת (קנז, א) במהדורא קמא דרב אשי אמר לן הכי ובמהדורא בתרא דרב אשי אמר לן באנפא אחרי, דהכי תקינו רבנן למתני בכל שנתא ושנתא תרתין מסכייתא הן חסר והן יתר, דהדר תלמודא כוליה בתלתין שנין. וכיון דרב אשי מלך לקרוב שתיין שנין הוו הכי תרי מהדורי ושכיב בשנת תשל"ח". ע"כ. מבואר להדיא שלמד בכל חצי שנה מסכת הן חסר הן יתר.

אמנם שיטת הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשניות שיש שישים ואחת מסכתות, והענין תלוי כפי שהביא הרמב"ם שם בהקדמה האם מחשבים את מסכתות סנהדרין ומכות בתורת מסכת אחת או לא.

### סיכום הדף

#### נושא: ספק בקדימת הירוש. שיעבוד בדאיקני

**נפל הבית** ומתו בו ב' אנשים שספק מי מהם מת קודם **ויש בכך נפק"ם** לגבי זכוית הירושה וכו', **נפל הבית על בן ואביו**, או על הבן ומי שהוא ראוי לרשת אותו. לבן יש חיוב לכתובה ויש לו חוב, **יורשי האב** טוענים שהבן מת קודם ממילא אין הוא יורש חלק מאביהם כלל, **האשה והמלווה** טוענים שהאב מת קודם, א"כ זכה הבן בירושת האב ויש להם מהיכן לגבות. **לב"ש** יחלוקו. **לב"ה** הנכסים בחזקתם מי שירש ודאי מקבל, ולא יוכלו האשה והמלווה להוציא מהם.

**מלוה בשטר** גובה אף מנכסים משועבדים. **במלוה ע"פ**, גובה רק מנכסים בני חורין. הסתפק שמואל מה הדין נכסים שקנה הלווה לאחר הלוואה, אולם כתב למלווה שמשעבד אף מה "**דאיקני**". **לשיטת רבי מאיר** שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם אין ספק ומועיל. **ואמרו רב ושמואל** שמי שצוה מקנה דבר שלא בא לעולם, יש להסתפק על דבר שהוא בעולם אך לא תחת ידו. **אמר רב יוסף**, למדנו במסכת כתובות שנתבע המלווה חובו, וטען הלווה שפרע והביא ראיה שמכר לו המלווה קרקע לאחר תאריך הלוואה, **לדעת אדמו"ר** מועילה טענתו של הלווה שהרי אם היה זקוק המלווה למעות היה פורע את החוב ולא מוכר קרקע בהכרח שכבר נפרע החוב. **דעת חכמים**, שהמלווה היה פקח שמכר לו קרקע שיוכל לגבות בחובו. **והרי מבואר** שיש שיעבוד אף על קרקע שלא היתה בזמן הלוואה. **אמר לו רבא**, שאין מכאן ראיה שהרי מהלווה עצמו גובים אפילו מבגדו, הנידון היה לגבי קרקע שקנה לאחר הלוואה ומכרה, אם מוציא המלווה מלקוחות.

**אמר רב חנא**, ניתן להוכיח מהמשנה שטענו **יורשי האב** שהבן מת קודם, **והאשה והמלווה** טענו שהאב מת קודם ויש להם תפיסה בירושתו של המת, ואם "דאיקני" לא משתעבד הרי על זה הדרך אין סיבה לומר שנכסים שהגיעו לחייב בירושה לאחר החוב ישתעבדו, ובמשנה כל טענתם שהבן מת אחרי האב כדי לזכות בנכסים שבאו לבן בירושה, וזה לאחר החוב. **אמר ר"נ זעירא חברינו**, ביאר במשנה, שהנושא משום מצוה לקיים דברי המת, ואף אם דאיקני לא משתעבד אך עליהם לפרוע את חוב המת. **שאל רב אשי**, אם הנושא רק מצד "מצוה" הרי שלא חל שעבוד לא הקרקעות, וזה כמלוה ע"פ **ואמרו רב ושמואל** שמלוה ע"פ לא גובים מירשנים ומלקוחות. **אלא מבארת הגמ'**, שהתנא של המשנה הוא ר"מ שסבר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם ולכן "דאיקני" מועיל לשעבוד.

**אמר רב יעקב מנהר פקוד בשם רבינא**, למדנו ששטר הלוואה **שתאריכו מוקדם** מזמן ההלוואה בפועל, פסול. היות ושיעבוד קרקעות חל מעת ההלוואה וכאשר כתבו בשטר תאריך מוקדם יוציא קרקעות מלקוחות שקנו לפני ההלוואה וקרקעות אלו אינם משועבדות. אולם אם **תאריך השטר הוא מאוחר** מעת ההלוואה בפועל, השטר כשר. משועבדות. שיש שיעבוד גם על "דאיקני" שאל"כ מדוע שטר מאוחר כשר, **הרי אם יקנה הללוה קרקע בין תאריך ההלוואה בפועל לתאריך הכתוב בשטר** לא צריך להשתעבד שהרי אין שיעבוד אחר ההלוואה, והשטר המאוחר לגבי אותם קרקעות הוא ממש כשטר מוקדם. **זוחה גמ'**, אף דין זה הוא לרבי מאיר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

**אמר רב מרשתא בשם רבא**, למדנו ששבח קרקעות גובים רק מבני חורין ולא ממשועבדים, רכש שדה והשביחה ובא המלווה של המוכר והוציא ממנו את השדה, כשגובה מהמוכר נוטל את עצם הקרקע אפילו ממשועבדים, **אולם** מה שהשביח נוטל רק מבני חורין. **ואם דאיקני** לא מועיל איך גבה ממנו הבעל חוב את השבח. **זוחה גמ'** אף זה מביא שיטת רבי מאיר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

**אומרת הגמ'**, אם נלמד שדאיקני וקנה משתעבד (אם לא משתעבד אין להסתפק) יש להסתפק, לוח מאדם א' וכתב לו משתעבד כל מה שיקנה בעתיד, א"כ לוח מאדם ב' וכתב לו משתעבד כל מה שיקנה. **ועתה קנה קרקע**, למי משתעבדת הקרקע שקנה, האם לראשון כיון ששטר מוקדם, או לשני כיון שלא חל השעבוד לראשון כל זמן שאין קרקע, ועתה שכתב לשני הועילה חזרתו. **אמר ר"נ** הסתפקנו בשאלה זו, **ושלחו מארץ ישראל** שראשון קנה. **ור"ה אמר** יחלוקו, **וכן** פסק רבה בר אבוה. **אמר רבינא**, שלמד רב אשי פעם א, אמר ראשון קנה. בפעם ב אמר, יחלוקו. וכך פסקו. **ומחמת** נטל רב אשי את הדין שהובא לעיל שגובה את השבח רק מבני חורין, והמלווה נוטל רק חצי שבח, **שהרי** כאמור פעמיים דאיקני מועיל ליחלוקו, והמלווה של המוכר והלוקח הם שני נושים **וצריכים לחלוק** בדבר שהגיע לאחר החוב.